

DE NOORD-BRABANDER.

Staat- en Letterkundig Dagblad.

ABONNEMENTS - PRIJS

Voor de Stad... f 12.

Franco per post... 14.

(Verschijnt driemaal in de week: Dinsdag, Donderdag en Zaterdag.)

DICERE VERUM QUID VETAT?

HORATIUS.

ADVERTENTIE:

15 cents de regel.

behalve 35 cents regel.

Zeker mijnheer Js. J. Lion heeft zich onlangs gebuigd voor de verantwoordelijkheid eener *Proeve van een humoristisch-satirisch Woordenboek der Zamenleving*. Reeds op eenige bladzijden daarvan vonden wij menigen trek, waaruit de denkwijzen van den schrijver ons in geen gunstig daglicht verschenen; doch, eensdeels om aan het werk geene meerdere belangstelling te geven, dan het geniet, ten anderen bereid, om ook iets aan den *humoristisch-satirischen* geest van den schrijver toe te geven, hebben wij menige ongegronde en onregtvaardige *hottade* laten doorgaan. Het woord *Jesuiten* leverde echter voor den vernuftigen (?) schrijver een te schoon veld op, om al den *humor*, waarvan zijn uiterst satiriek gemoed als overstelpt is, niet eens vrije lucht te geven en teuggelooos, als de lava uit den krater, te doen uitstorten. Wij hadden op dat woord wel iets verwacht; maar wij moeten bekennen, dat onze verwachting ver overtroffen is. Intusschen verklaren wij ronduit, niet te kunnen begrijpen, hoe een schrijver, tevens fatsoenlijk man zijnde, daarvoor immers houden wij den heer Js. J. Lion, eene zoo vuile bladzijde uit zijne pen kan laten vloeijen, en er nog een dagblad gevonden wordt, dat zijne kolommen met zulken drek kan bestrijken. Voor de eer onzer letterkunde en van ons karakter, durven wij hopen dat deze Susche naaperij niet zal gehonden worden voor *Nederlandsche letterkunde*, noch voor *Nederlandschen humor*; anders voorzeker zouden wij voortaan gedoemd zijn, om de nederlandsche letterkunde en den nederlandschen humor op de vischmarkten en nog lager te putten; veel eer hopen wij, dat dit proefje (wijl de schrijver zedig genoeg is geweest, zijn werk *Proeve* te noemen) aan het Nederlandsch gezond verstand en kiesch gevoel zoo slecht bekomen zal, dat de schrijver de proefondervindelijke overtuiging erlange, dat hij zich in de beoordeeling der *Nederlandsche zamenleving* vergist heeft, toen hij haar zulk eene *Proeve van Woordenboek* aanbod.

Wellicht hadden wij den schrijver de eer dezer regelen niet aangedaan, ware het niet, dat wij ons verplicht achten, zoo veel in ons is, te voorkomen dat onze lezers, door den aantlokkenden titel verleid, zich het werk van den humoristisch-satirischen heer Js. J. Lion aanschaffen, vermecnende daarin eenige

verpoozing en vrolijke aanblikken te zullen vinden. Zij zouden niet gelukkig tijden beklagen.

Dat andere bladen in ons rijk huane voorkeur voor alles, wat onze heilige godsdienst vijandig is, aan den dag leggen, zoo niet door regstreeksche aanvallen, dan toch duidelijk genoeg door het gretig opnemen van alles, wat tegenwoordig buiten ons om, in Frankrijk, Duitschland, Zwitserland tegen dezelve geschiedt, verwondert ons minder. Zonder van hunne godsdienstige vooringenomenheid te gewagen, deelen zij in de zonderlinge dwaling dat men niet *liberaal* (wij bedoelen hier het echte *liberalismus* en niet de *anarchie*) kan zijn, of men moet vijand wezen der Jesuiten, en het catholicismus bestrijden; aan hetwelk zij, om hunnen tegenstand enigzins te wettigen, den vreemden naam geven van *ultramontanismus*. Maar, dat de anders zoo koudde, de nit zijnen aard onpartijdige *Staats-Courant*, het blad des gouvernements, eenige *sympathie* voor vreemde radicalen aan den dag legt, en de vertrapte wettigheid nog meer verguist, verklaren wij minder te begrijpen.

Al wat in Zwitserland tegen Lucern en de doop dat canton zoo manmoedig gehandhaafde wettelijkheid gepleegd wordt, vindt men in hetzelfde met welgevallen aangehaald; maar wat in Lucern gebeurt, de minste vertooning tegen het alles bedreigende radicalismus wordt er onder eenen afkeurenden toon voorgedragen. Ontsnapt een gevangene, door den staat in hechtenis gehoudene den kerker, de *Staats-Courant* neemt de tijdingen over, die zulks met juichtoonen vermelden. Wordt die gevangene, die wederspannige aan de wet, met de plicht en eed vertredende militairen, die de ontlooming bewerkt hebben, schitterend ontvangen, met eer en feestmalen overladen, met welgevallen vindt men er zulks gemeld. Maar toont het volk van Lucern zich gevoelig voor de onbeschaamdheid, waarmede de radicalen hetzelfde braveren, en laat het zich vervoeren door eene wettige, maar welk overdrevene gevoeligheid, tot daden welke ook wij niet kunnen goedkeuren, maar die niettemin ruime verschooning vinden, en in allen geval nog ver beneden de verraderlijke en bloedige wraak oefeningen der radicalen blijven, dan vindt men in het blad van het gouvernement

eene afkeurende, lakende vermelding. Dit is de eerste maal, dat de *Staats-Courant* het een te Lucern heeft plaats gehad, eenige soldaten en menschen uit het yolk, door eene openlijke daad, hunnen afschuw hebben aan den dag gelegd voor den grondlegger van al de rampen, welke hun vaderland getroffen hebben en bedreigen. Zij hebben namelijk eene afbeelding van Dr. Steiger onthoofd en verbrand. Maar indien nu dezelve gebeurtenissen, onder een ander opzicht, eens bij ons te lande plaats hadden, wat zou de *Staats-Courant* dan zeggen? Zou zij eenige sympathie aan den dag leggen voor hem, die om onrust en burgeroorlog gestookt te hebben, in 's lands gevangenis opgesloten zit; zou zij de militairen, die aangesteld zijn om den gevangene te bewaken en de deuren voor hem openen, prijzen? Zou zij de bevolking taken die, met het doel om de regering van hare gehechtheid te overtuigen, eene of andere vertooning zou doen? Wij hopen niet dat immer bij ons, de gelegenheid geboren worde, om die vragen beantwoord te zien. Maar de *Staats-Courant* of het gouvernement, welks blad zij is, moest begrijpen, dat het haar niet voegt, wettigheid te bestrijden en wederspannigheid aan te moedigen.

TURKIJE.

Brieven uit Beyruth melden, dat op den Libanon de toestand der zaken niet veranderd is. De wapenstilstand wordt gehandhaafd, maar ten nadele des lands. Het is klaarblijkelijk, dat de turksche opperhoofden het met de Drusen eens waren. De onderschepte briefwisseling van den scheyk Hamid Abu-Niekad en anderen, welke in handen is gevallen van den generaal van Frankrijk, tot grooten spijt van Wedschach-pacha, levert daargen het onwedersprekelijk bewijs. Men vindt er vertalingen van bij alle consulaten. Darid-Pacha is het meest in die zaak betrokken.

DENEMARKE.

Particuliere brieven uit Koppenhagen spreken van eene republikeinsche zamenzwering, welke in de hoofdstad zou ontdekt zijn. De voornaamste hamels zijn ontkomen en hebben zich naar Engeland ingescheept.

DUITSCHLAND.

KEULEN, 11 Augustus. Koningin Victoria is heden avond ten zeven ure alhier aangekomen. Ze aldaar met de meeste plegtigheid ontvangen. Bij dienzelfden avond nog met prins Albert van Pruisen gevolg naar het kasteel van Bruhl voor de nacht.

Aldaar werd des avonds de *monster-serenade* gegeven welke door het muziek van 20 regementen uitgevoerd werd.

Morgen avond zal de verlichting van Keulen plaats hebben. Dezelve zal alles overtreffen, wat nog immer in dat vak gezien is. Alleen voor de verlichting der hoofdkerk, die geheel met Belgisch vuur zal plaats hebben, heeft de koning 20,000 thalers, (f 36,000) gegeven. Gaarne had de stad dit zelve bekostigd, maar de staat harer financiën liet het niet toe en de koning is haar te hulp gekomen.

ZWITSERLAND.

In de zitting van den landdag van den 8 Augustus, is de kwestie behandeld, betrekkelijk de laatste expeditie der vrijkorpsen tegen Lucern. Het is niet genoeg oorlog te voeren, de kosten daarvan moeten ook betaald worden. Na hunne nederlaag lieten de vrijkorpsen een aanzienlijk getal gevangenen te Lucern achter. Bern, Argau, Baseliand en Solothurn betaalden aan Lucern 5 à 800,000 franken, voor hun losgeld. Deze som diende om de Lucernsche burgers schadeloos te stellen voor het geleden nadeel. Heden vroeg Lucern nog, om persoonlijk schadeloos gesteld te worden voor de kosten, welke het aan den oorlog had moeten besteden. De kleine catholieke cantons ondersteunden deze vordering, welke ook voor hen voordelig uitbrengend was. De vier radicale cantons eischen, dat die schadeloosstelling ten laste der confederatie zou komen. Andere, vooral de kleinere cantons, hielden vol, dat die uitgaaf de confederatie niet aanging en door de schuldigen moest gedragen worden. De landdag heeft besloten dat de federale schatkist betalen zou. Zij heeft het maximum der som bepaald op 130,000 franken, onder verplichting van de zijde van Lucern, om wegens het gebruik verantwoordelijkheid te doen.

De *fransche Journal des Débats* vinden wij eens correspondentie uit Zwitserland, waaraan wij het volgende ontleenen:

„Naast de radicale gouvernementen van Bern, Argau, Waadt en Solothurn heeft zich eene staatkundige vereeniging gevormd, welke den naam heeft aangenomen van confederatie des volks. Zij heeft tot doel, om de Jesuiten en de daarmede verband houdende schapen te bestrijden; maar wellicht is dit doel niet het eenige, zoo als wij weldra zullen zien. Hare middelen zijn van verschillenden aard: den zelfde zal ik aanhalen: het is eene uitgebreide organisatie van gewapende burgerwachten. De strijders der vereeniging moeten immers gewapend zijn, om zich te verdedigen tegen de geheime zamenspanning der Jesuiten. De vereeniging heeft aan haar hoofd eene centrale commissie, welke weder cantonnale, district- en gemeentelijke commissiën onder zich heeft. De leden der centrale commissie worden met buitengewone ijverheid van den eenen hoek van Zwitserland naar den anderen overgebracht en blinde-lingen hun uitvoer gelegd. Men beweert dat het plan der vereeniging, even als dat der *jagt op de Jesuiten*, uit het brein is ontstaan van eenen uitstekenden vlugteling, Sneff genaamd, die sedert een aantal jaren in al de bewegingen der lands gewikkeld is geweest. In Zwitserland zou willen vereenigen onder een enkel radicaal bestuur, om daarna te gemakkelijker de naburige staten in omwenteling te brengen. Deze vereeniging is het die de revolucie in het kanton Waadt bewerkt heeft in de maand Februarij 18, en haar heeft men ook den inval der vrijkorpsen in het kanton Lucern te danken.

Na de nederlaag dezer heden, heeft het kanton Bern zich verplicht eenige maatregelen tegen die vereeniging te moeten nemen. Zij zweeg en verborg zich voor eenigen tijd. Sedert eene maand echter begint zij het hoofd weder op te steken en organiseert zich weder met nieuwen ijver. Da-

gelijks wint zij veld in het canton Bern; zij tracht zich van het gouvernement van dat canton, hetwelk niet radicaal genoeg naar haren zin is, en dat in allen geval maar al te wel inziet, dat alle gevaar niet van de zijde der jesuiten komt, maar dat de revolutionnaire partij meer gevaar in zich heeft, meester te maken. Vroeg of laat zal het gouvernement zich gedwongen zien, tegen die vereeniging maatregelen te beramen en dan zal het netelig oogenblik aangekomen zijn. Degenen, die het best met den toestand der gemeeden in het canton bekend zijn, gelooven dat de vereeniging zal zegenen. Eenmaal het beheer in hare handen gekomen zijnde, zal zij weldra een voorwendsel vinden, om aan Lucern den oorlog te verklaren en in massa tegen het hart van Zwitserland op te trekken. Wanneer zal die tijd komen? Men spreekt van de maand September.

Intusschen bereidschden zich tot den strijd, de kleine cantons doen hetzelfde; de opgewondenheid der gemeeden is aldaar nog grooter dan in de radicale cantons. De strijd zal hevig zijn. Het volk, zeide mij onlangs een reiziger, die ze in het kort bezocht had, is bereid alles te wagen voor het behoud van het kostbaarste goed, dat het bezit: de vrijheid door het bloed zijner vaders veroverd. De krijgshaftige geest, welke eertijds die bergbewoners bezielde, is eensklaps tot het leven terug gekomen. Herinneringen uit vroegere tijden worden opgewekt. Men bedauwt hoe dikwijls men de Oostenrijksche vorsten overwonnen heeft, men herinnert zich dat het kanton Schwijtz gansch alleen, in 1798, aan het met roem overladen fransche leger, onder Brune, het hoofd bood, en dat de republikeinsche generaal gedwongen werd aan dat handvol herders eene eevolle capitulatie aan te bieden. In het land van Uri oefenen zich de vrouwen en meisjes elken zondag in het schieten met het geweer. Zij zeggen aan hare vaders en moeders: „Wanneer de trom zal geroerd worden, zult gij uwe broeders te Lucern gaan verdedigen; wij zullen de toegangen tot ons land bewaken.”

Gij kunt u geen denkbeeld maken van al de toebereidselen, die sedert zes maanden gemaakt worden voor den strijd, die zich in het verschiet vertoont. De wapening der milicie is oyerallig; de tweede ban is georganiseerd, de gouvernementen hebben eenen aanzienlijken voorraad van oorlogsbehoeften opgedaan. De geweren en hellebaarden, die sedert jaren onder roest en stof bedolven lagen, zijn in bruikbaren staat gebracht; het geschut is allerwege in orde. Lucern heeft 16 à 20 stukken gereed; Schwijtz 11; Zug 7; Unterwalden 5. De artilleristen zijn naar de school van Lucern gezonden, om er geoefend te worden. Het kleine canton Uri, dat eene bevolking van slechts 15,000 zielen telt, heeft 100,000 franken voor de wapening bijgedragen.”

— In de kwestie van de Angausche kloosters bij den landdag hebben slechts zeven cantons voor de herstelling der kloosters gestemd.

— Te Freiburg heeft het bestuur zich in gelijks verplicht gezien, maatregelen tot handhaving der wet te nemen. Een aantal vreemde werklieden, zoo Duitsche als Zwitsersche zijn verjaagd geworden. Men spreekt ook van gevatte wapenen en krijgbehoeften en van oproerige proclamatiën uit Bern, door de centrale commissie van het jeugdig Zwitserland afgezonden.

SPANJE.

Het proces tegen de opstandelingen van Malaga is ten einde geloopt. De debatten hebben elf uren geduurd en de krijgraad heeft even lang in geheim beradslaging doorgebracht. Twee sergeanten van het regiment van Jaen zijn ter dood veroordeeld, onderocheiders inwoners van Malaga naar het landgeregert verwijzen, en andere beschuldigten tot langere of kortere gevangenisstraf.

Dit onverwaacht vonnis, schrijft men van daar, is door vreugdekreten van het volk vernomen. Op de troepen der bezetting maakte het eenen verschillenden indruk. Eemge bevelhebbers hebben zich gevoegd bij den gouverneur der stad, generaal Caminero, hem meldende dat het vonnis ontvreemdenheid onder de troepen had veroorzaakt en dat de executie der twee sergeanten eene groote gisting onder de soldaten zou veroorzaken. Zij hebben de regters van partijdigheid beschuldigd ten voordeele der beschuldigde burgers; eenigen, waaronder de colonel van het regiment van Jaen, hebben bedreigd hun ontslag te zullen nemen. De generaal Caminero, die stellige bevelen had ontvangen van den kapitein-generaal Sanz, om met al de gestrengheid der wetten tegen de beschuldigten te handelen, heeft het vonnis afgekeurd, uit overweging dat hetzelfde in strijd was met het militaire wetboek en met de bepalingen van het decreet, waarbij de stad in staat van beleg verklaard was; en hetzelfde onmiddellijk aan den kapitein-generaal Sanz gerefereerd. De vier kapiteins die niet hebben willen stemmen voor den dood der burgerlijke beschuldigten, zijn uit hunne bedieningen ontslagen en naar Grenade gezonden, ter beschikking van den kapitein-generaal, die over hun lot uitspraak moet doen. De zaak is dadelijk overgebracht naar het hoog Geregts-hof voor oorlog en marine, dat te Madrid zitting heeft.

Men hoopt dat hetzelfde het vonnis van den krijgsraad zal bekrachtigen, en dat een verzoek van gratie aan de koningin zal ingediend worden, ten behoeve der twee sergeanten, die toch slechts in deze zamenspanning werktuigen waren.

— Men denkt dat de zamenkomst der koningin met de fransche prinsen den 25 dezer maand zal plaats hebben.

— De heeren Derez-Calvo en Corradi zijn den 1 augustus in vrijheid gesteld, maar hebben Cadix nog niet verlaten.

FRANKRIJK.

PARIJS 11 Augustus. De K. H. de prinses van Saksen-Coburg-Gotha (dochter des konings) is gisteren ochtend ten 11 ure, op het kasteel te Eu voorspoedig verlost van eenen zoon.

— Men meldt uit Rome, dat de heer Rossi, die, zoo als men weet, protestant is, zich tot de roomsch-catholieke godsdienst bekeerd heeft.

BELGIË.

BRUSSEL, 13 Augustus. De koning en de koningin zijn heden ochtend ten 7 ure met gevolg naar Duitschland vertrokken.

— Een brief uit Mechelen behelst het volgende over de aardappelenziekte. „De kwade moet niet aan insecten, noch aan kwade lucht toegeschreven worden; maar aan het vallen van eenige droppels regen, onmiddellijk opgevolgd door eene brandende zonneschijn.”

Het middel, en dit wenschte ik luide en ten spoedigste overal te kunnen uitbazunen... is de steel langst den grond af te snijden, wanneer zij verbrand is en de overige deelen af te nemen boven den grond, ten einde ten spoedigste alles weg te nemen wat de sappen en de pest tot zich trekt.

Indien men dit eenvoudige middel te haast neemt, geloof ik, dat indien niet ongunstig voorvalt en de vorst laat komt, wij vierdubbelaar oogst zullen hebben; vooral indien niet zorg draagt te begieten of den grond met nieuwe mest te bestrooien.

Indien men de stengels niet afsnijdt, zullen de nieuwe knobbels rijpen, maar schaarsch en te langzaam om bloemen te verrijgen, welke echter tot eenen goeden wasdom noodig is.

— De tijdingen uit Antwerpen en met den oogst in dien hoogst ongunstig.

— Uit Chimay is nu het *Journal de Bruxelles* den volgenden brief geschreven, welke wij in zij-

heel overvloedig, uithoofde van den hoogen graad van volmaaktheid, welke de landbouwkunde in die schoone heerlijkheid bereikt heeft, en waardoor dus de van daar komende narigten en lessen een hoog gezag hebben.

Men beangtigt zich allerwege zeer over de ziekte, welke den aardappel aangetast heeft. Aan de eene zijde vrees men voor de ontwikkeling der vrucht; van de andere heeft men toevallen, welke menschen, die aardappelen, van zekere planten afkomstig gegeten hadden, waren overgekomen, toegeschreven aan de doodelijke eigenschappen, welke zich aan dezelve geopenbaard hebben; zelfs koeijen zouden er door vergiftigd zijn, en alleen hare redding aan de spoedig aangebrachte hulp te danken hebben gehad. Van daar eene groote bezorgdheid voor de toekomst van den oogst; weigering van vele personen, om aardappelen te eten enz. Wij gelooven, dat hier overdrijving plaats heeft en willen het nuttigste advies aanwijzen in het midden te brengen, om dien schrik te doen bedaren, en meer ervaren menschen uit te lokken om een krachtig middel op te sporen.

Vooreerst kan de vernieling van het loof van den aardappel, wanneer deze eenmaal den graad van wasdom verkregen heeft, welken zij nu heeft bereikt, geen nadeel meer aan den knobbel, (den eigenlijken aardappel) toebrengen: integendeel, in het afgelopen jaar is door landbouwers, die ik geraadpleegd heb, opgemerkt, dat door, in dat tijdstip de steel af te snijden, de aardappel grooter werd, dan wanneer zij het loof lieten rijpen, hetwelk, door deszelfs weelderigen groei bijna al het voedsel, ten nadeele der wortels tot zich neemt. Overigens wordt zulks gedaan, en door mij zelve in praktijk gebracht, voor de peenwortelen. Daarom ook is de raad, door een dagblad van Brugge gegeven, om het loof der aardappelen tot langs den grond af te snijden, zeer oordeelkundig. Vooral schijnt deze handelwijze zeer geschikt om te voorkomen, dat de kwaal den knobbel aantaste.

Wat betreft de toevallen, aan menschen of vee overkomen; zou men niet kunnen zeggen dat, onder den invloed eener magtige voorname ziekte, hier de spreuk toepasselijk is: *post hoc, ergo propter hoc?* Zal niet telken jare het gebruik van aardappelen voor derzelver volkomene rijpheid, of in te groote hoeveelheid, min of meer nadeelige gevolgen hebben? Ik ken iemand die thans van eene zware ziekte hersteld is, en ben van gevoelen dat de voorname oorzaak derselver moet toegeschreven worden aan een te vroeg en overdadig gebruik der aardappelen, alhoewel deze niet besmet waren. Men weet overigens dat deze plant tot het geslacht der *noctuidae* (solanae) behoort, waarvan alle soorten verdoemt zijn. Vele dezer planten worden, op zeker tijdstip van haren wasdom, en in eenige haren deelen een zwaar vergif. Ik zal hier slechts noemen de *noctuidae* (Belladonna) welke vrucht, door deszelfs gelijkenis met de zwarte kers, menigmaal den aneplaat der kinderen geeft; maar menig kind op den rand van het graf gebracht heeft, die alleen aan de spoedig aangebrachte geneeskundige hulp konne ontkomen aan den dood te danken hadden; ook en vooral zal ik aanhalen de *Stramoine*, gewoonlijk den *Duivelsappel* genaamd, welke naam die plant aan hare hoogst doodelijke eigenschappen te danken heeft. Men moet de kinderen tegen deze des te ernstiger waarschuwen, omdat zij het liefst groeit in de onastreken der dorpen, tusschen puinhoopen en in de tuinen. Het is niet minder belangrijk te leeren, dat zelfs in de aardappelplant de deelen, welke gedurende den groei aan de lucht zijn blootgesteld geweest, nadeelig voor de gezondheid zijn; alzoo kan de aardappel, die gegeten is sonder door de aarde overdekt te zijn, zeer nadeelige gevolgen hebben, en heeft dit reeds gehad. Hij heeft in dat geval een groenachtige kleur.

De vrucht der plant is zeer gevaarlijk en het loof, dat vele landbouwers uit zuinigheid aan hunne koeijen geven, is alles behalve een goed voedsel. Zij zullen meer dan eens ondervonden hebben, dat daardoor eene, soms zeer zware, diarrhee ontstond en dat zelfs de melk en de boter er slechter door werden, enz. De knobbel, ofschoon gezond en rijp, is zamengesteld uit zelfstandigheden, die, afgezonderd van het drabbig voedsaam gedeelte, alles behalve voor veding geschikt zijn; en hoe minder de aardappel zijne rijpheid erlangd heeft, of waterachtig is, hoe meer die zelfstandigheden de overhand hebben. Eenige jaren geleden heeft een kleine landbouwer dezer stad bijna al zijne koeijen verloren, doordien hij ze, *uit zuinigheid*, voedde met het vleesch (parenchyme) dat is te zeggen met de soort van merg, dat men afscheidt bij het bereiden van den droessem. En levert de *maniok* hiervan nog niet een sprekerder voorbeeld? Deze wortel wordt in de landen of lever in het midden van een vreeslijk vergif, een kostbaar en gezond voedsel: het brood van Madagascar, zoo zeer door de Kreolen gezocht; het Tapioka (bezietsel van maniok) zoo heilzaam voor zieken, die aan de betehand zijn, enz.

Het gewigt van het onderwerp brengt mij natuurlijker wijze terug tot de kwaal, welke op dit oogenblik den aardappel, die in onze dagen aan de arbeidende klasse zoo onontbeerlijk is, aantast. Men kan die kwaal niet toeschrijven aan de verwoestingen van eenig insekt; de optische werktuigen hebben niets van dien aard, als oorzaak althans, doen ontdekken. Zij is veelmeer het gevolg van den overgang van warmte tot koude en wederkeerig, van die snelle overgangen en uitersten der luchtgesteldheid, welke wij dit jaar in eene zoo bijzondere graad ondergaan hebben. Overigens ondervinden wij onder denzelven invloed, dezelfde verschijnselen op andere planten. Ik heb perenboomen, wier scheuten van dit jaar aangetast zijn door dezen roest of plantenbesmetting; en ik ben van gedachte, dat de *cryptogamen*, welke men daarop ontdekt, het gevolg en niet de oorzaak zijn van de stoornis van den wasdom en daarop volgende wegwijking. Ik heb deze waarneming dikwijls gedaan, vooral in natte jaren en in tuinen, waarvan de grond zeer vochtig is; maar in een gewas als de perenboom, die van een sterker en drooger gestel is, bepaalt zich de kwaal bij dejarige scheuten, terwijl bij den aardappel, die teederder en meer voor nattigheid vatbaar is, vooral wanneer er zich koude bijvoegt, de kwaal geen enkel deel spaart. Overigens, gelijk algemeen bekend is, deze plant is niet oorspronkelijk in Europa en daardoor reeds meer blootgesteld aan de onregeligheden der jaargetijden. Ik heb den gang der tegenwoordige ziekte nagegaan; zij begint bij de laagste bladen, deelt zich tot de overige met mindere of meerdere snelheid mede, naar gelang van den omvang der oorzaak en den invloed der aan hare verbreiding gunstige omstandigheden, daalt eindelijk tot aan den wortel neder welke zij langzamerhand beschadigt. Ik moet dus mijn leedwezen te kennen geven, dat ik het niet vereenigen kan met twee dankwijzen, door een dagblad van Kortrijk aangekleefd, hetwelk zegt, dat de kwaal slechts gelegen is in de wortels, die aan de lucht zijn blootgesteld; wijf het slechts de vroege aardappelen zijn, die door haar zijn aangetast en de andere soorten tot heden gaaf zijn gebleven.

Ongelukkiger wijze is dit zoo niet. De knobbels der planten, die sedert eenigen tijd ziek zijn, worden *schurftig* (men noemt dit hier alzo) bevonden en in verschillende graden. Eerst de bovenhuid, daarna de huid die als weggevreten is, en eindelijk de zelfstandigheid zelve die min of meer diep aangetast is. Ik heb onderscheidene beplantingen doorloopen en met leedwezen ontdekt dat al de soorten aangetast waren, maar in verschillende graden, geveerdredigd aan hunnen min of meer gevorderden staat van wasdom.

Men heeft, zonder nadeelig gevolg, gebruik gemaakt van den aardappel, die slechts op de oppervlakte aangetast was; maar men moet er zich van onthouden, zodra de zelfstandigheid aangetast is; het is maar al te waar dat de kwaal zulke snelle vorderingen maken kan, en die, op sommige plaatsen zelfs reeds gemaakt heeft, dat zij de geheele zelfstandigheid vernielde en tot verrotting bragt. Ik heb eene vergelijkende ontleding daargesteld van gezonde aardappelen en van zulke, welke aan de oppervlakte aangetast waren; het verschil is aanzienlijk. Vooreerst was de waterachtige oplossing van deze donker bruin, van gene licht geel, deze had eene zoetachtigen smaak, gene beet op de tong. 100 deelen van gezonde aardappelen leverden 3.75 voedende deelen op, terwijl degenen, welke aan de oppervlakte aangetast waren, slechts 2.50 zulke deelen opleverden. Het *iodium* heeft eene verschillende uitwerking op de eene en andere voedende deelen. Ik noodig de deskundigen uit, om deze proefnemingen, welke ik slechts in der haast heb kunnen doen, te herhalen.

Het is moeilijk te zeggen of er een middel te zijn dat de kwaal, sedert de gebruik van ongeschikte kalk, door een dagblad van Luik aangevolen, een genoegzaam krachtig middel? In de theorie, schijnt de aanwending oordeelkundig, wijf de kalk geschikt is om de aarde en de plant van het vocht te bevrijden. Men zou hiermede vergelijkende proefnemingen moeten doen; op de landbouwers rust deze taak.

Ontvang. enz.

NEDERLAND.

— De *Haarlemsche Courant* behelst onder dagteekening, van den 11 dezer het volgende: De electro-magnetische telegraaf door den heer Wenckebach aan den ijzeren weg, tusschen deze stad en Amsterdam vervaardigd, is sedert eenige dagen in werking. Eergisteren hebben eenige bekwaame schaakspelers, te Amsterdam en hier ter stede, door middel daarvan, eene schaakpartij uitgespeeld, bij welke, na vier en vijftig zetten, de overwinning onbeslist is gebleven.

— Den 12 dezer is Johanna Catharina Ham, huisvrouw van C. van Schie, in den Overgaard, onder Eijnacker, bevallen van drielingen, twee zonen en eene dochter, verlost door den chirurgjaan, operateur en vroedmeester J. G. Ravenek; een der zonen is overleden, doch de beide andere kinderen zijn met de moeder welvarend.

— Uit Middelburg schrijft men den 11 dezer: Gisteren namiddag, ten half drie ure is H. M. de koningin van Engeland en gevolg, aan boord van het koninklijk stoomjagt *Victoria and Albert*, benevens nog twee andere stoomboten, onder het wisselen van wederzijdsche saluutschoten, Vlissingen gepasseerd en de Schelde op naar Antwerpen gevaren.

— In den namiddag van H. Zondag passeerde te Nijmegen een koerier van Berlijn naar Gravenhage. In den verloopen nacht, omstreeks 2 ure, passeerde daarentegen alhier Z. Exc. den Luitenant-Generaal de Lazaraz, minister van buitenlandsche zaken, van Gravenhage naar Berlijn.

— Ingevolge officiële prijs-courant der effecten, voor het successie regt, opgemaakt den 11 Augustus H. en in de *Staats-Courant* van den 14 medegedeeld, was de koers der Romeinsche certificaaten, als volgt:

Obligatiën genegotieerd te Parijs; 5 pCt. 98 pCt. Geconverteerde, bij J. van Beck, Voldenhorst, 5 pCt. 95 pCt. (De jure te rekenen op 60 Louis.)

Mengelwerk.

Wij voldoen aan onze belofte door aan onze lezers mede te deelen, het overzicht der wetgeving op het stuk van godsdienst in het koninkrijk Denemarken aan het fransche dagblad *Univers*, de particuliere correspondentie opgegeven.

GODSDIENSTIGE WETGEVING

Denemarken.

Kopenhagen 15 July.

Wanneer men al de wetten, besluiten en afschrijvingen opzoekt, welke door het deensche parlement tegen de catholieke ritgeaardigheit, kan men denzelfden getal zonder overdrijving op

ten minsten vijf en twintig begrooten. Vijf en twintig wetten, in minder dan honderd vijftig jaren; getuigen van den ijver der regering voor het geestelijk welzijn der aan haren scepter onderworpenen volken, en, voorzeker, indien zij slechts een derde gedeelte van dit getal had uitgevaardigd tegen boosdoeners en moordenaars, zou Denemarken het Eldorado, waarvan zoo vele dichters gedroomd hebben, kunnen genoemd worden; maar Denemarken is het meest prosaisch aller landen, wiens inwoners, gebukt onder de roede der Scandinavische Pritchards, geen grooter genot kennen, dan te eten en te drinken.

Ik zal u al die wetten niet woordelijk mededeelen. Derzelve inhoud is bekend door die van Christiaan V (1683) en Christiaan VII (1766) en men zal zich herinneren dat volgens deze, nog van kracht zijnde wetten, de catholijken van de vrije uitoefening hunner godsdienst verstoken zijn; en dat noch monniken, noch jesuiten; noch geestelijken in het land verblijven mogen. De jesuiten, die, ondanks dit verbod, in het land vóór de Fransenen komen, zouden zonder genade onthoofd worden; of, zoo als de wet zegt, men zou hun het hoofd voor de voeten leggen. Voor bedden bepaal ik mij de meeste dier wetten slechts aan te stippen en de meest in het oog loopende bepalingen van dezelve te doen uitkomen. Ten meerdere opheldering acht ik het ook noodzakelijk, eenige verklaring te geven over hetgeen men de deensche kanselarij noemt en over de Oost-Indische bezittingen van Denemarken, waaraan dikwijls zal gesproken worden.

De deensche kanselarij is het eerste en gewichtigste ministerie, voor het eigenlijke Denemarken, dat is voor de eilanden en voor Jutland, alles regelande, wat het inwendig beheer, de burgerlijke en godsdienstige zaken betreft, en behalve de financiën en de buitenlandsche zaken, al de attributen der andere ministeriën in zich vereenigende. Het hoofd der deensche kanselarij is de eerste minister des konings en bijgevolg de voornaamste persoon des staats.

De deensche koloniën bestaan in drie kleine eilanden in de Antilles, waarvan St. Thomas het voornaamste is; eene factorij op de kust van Guinea en eene tweede factorij in engelsch Indië.

Onder al deze wetten is er slechts eene, die voor de catholijken gunstig is. Het is die van 11 Maart 1682, welke de uitoefening der catholijke godsdienst toelaat in de stad Fredericia, in Jutland. Op dat tijdstip lokte de handel een aantal vreemdelingen herwaarts. Maar vergist u niet in de beteekenis, aan het woord van toelating te geven. Deze verdraagzaamheid beteekent niet dat elke ingezetene van Fredericia het protestantisme mag afzweren, noch dat een catholijk, die eene deensche vrouw gehuwd heeft, zijne kinderen in zijne godsdienst mag opvoeden; neen; de hier bedoelde verdraagzaamheid bestaat hierin, dat de regering wel wil toestemmen, dat de catholijken de kapel, welke zij op eigen kosten gebouwd hebben, bezoeken, dat al de kinderen uit een gemengd huwelijk geboren, luthersch zullen zijn, en dat de catholijke priester geen regt zal hebben eenige plegtigheid te verrigten, of in zijne kleding te verschijnen, buiten de kapel. Door decreten van 2 Junij 1779 en 20 September 1764, zijn de voorregten dezer wet uitgestrekt tot over de bezittingen in de Oost-Indiën, met dit voorbehoud echter, dat nimmer een jesuit aldaar den voet zou zetten. Deze bepalingen zijn door eene nieuwe wet van den 4 December 1816 hernieuwd.

Het decreet van 1780, door de deensche kanselarij uitgevaardigd, zette op den voorgrond den twijfel of het aan de catholijken geoorloofd was, hunne kinderen in de luthersche kerken te doopen, wanneer de ouders zich niet verbonden hen in de evangelische geloofsleer op te voeden. In de vrees echter van den ijver des herders te doen verflaauwen, vaardigde de kanselarij achtereenvolgens twee besluiten uit; het eerste den 20 September 1790, het tweede den 17 Januarij 1800, beide bepalende, dat het doopen aan de catholijken niet zou geweigerd worden; mits het naar den lutherschen kerkregel werd toegediend.

Bij besluiten van 4 Julij 1795 en 6 September 1808 wordt den catholijken toegestaan, de luthersche communie te ontvangen; welk verlof aldaar gezegd wordt, niet noodzakelijk te zijn, wanneer een catholijk zich op het uiterste bevindt. In dat geval zal de luthersche bedienaar den stervende het verzoek uitleggen, tusschen de catholijke en luthersche leerstellingen betrekkelijk de biecht en

de communie (men moet bekennen, dat het oog blik goed gekozen is) en hem vooral de gevolgen zijner communie onder het oog brengen. Meer dan een voorbeeld van schuldige zwakheid van eenige onzer geloofsgenooten heeft het schijnheilige doel dezer wet aan den dag gebracht. Die ongelukkigen, aan de gezondheid wedergegeven, wilden even als vroeger, naar de kerk terugkeeren, maar de heeren predikanten zeiden hun: Hô! gij zijt niet meer catholijk, gij behoort ons, gij hebt volgens de ware leer gecommuniceerd. Te vergeefs beriepen zij zich op hunne onwetendheid, op hunne ziekte, op de verzwakking van hunnen geest, niets kon de evangelische logica wederstreven. De nieuw bekeerden waren het wettig eigendom der nationale kerk geworden. Hetzelfde jaar, den 31 December 1808, verscheen eene additionele bepaling, waarbij de bedienaars gelast werden den catholijken onder het oog te brengen, dat, zelfs volgens hunne eigene geloofsbegrippen, de eucharistie geene noodzakelijke voorwaarde was tot eenen zaligen dood. De benaauwdheden der ziekte waren dus nog niet voldoende om het wankelend geloof van eenen catholijk te overwinnen, men moest nog, dengenen, die nog eenigen wederstand bood, met zijne eigene wapens bestrijden.

Het besluit van 13 Mei 1720 kende aan den lutherschen bedienaar alleen het regt toe, om echtelingen van verschillende godsdienst te vereenigen. In geval van gemengde huwelijken wordt den bedienaren uitdrukkelijk aanbevolen om van de catholijke partij te vorderen eene verklaring (waaryan in de registers der gemeente afschrift gehouden wordt), volgens welke deze zich plegtig verbindt om al de kinderen, die uit het huwelijk verwekt zullen worden, in de luthersche godsdienst op te voeden.

De decreten van 14 December 1748 en 30 April 1824 verbieden uitdrukkelijk aan de catholijke priesters een huwelijk te sluiten, zonder bepaald verlof van de kanselarij. Een besluit van 18 Mei 1827 zondert de bezittingen van de Oost-Indiën van deze bepaling uit.

De wet van 22 October 1701 belast de burgerlijke en kerkelijke overheid om de kinderen, die uit een gemengd huwelijk gesproten zijn, te bewaken, en vooral te zorgen dat de luthersche echtgenoot, aan de inblazingen van haren man gehoor gevende, de ware godsdienst niet verlaat.

Volgens het ritueel der luthersche evangelische kerk konden de begrafenis plegtigheden van eenen catholijk niet, naar deszelfs voorschriften, plaats hebben. De regering echter, daaronder tusschen eenige plaatsen bijzondere voorregten verleend hebbende, heeft de kanselarij goedgevonden bij eene wet van 26 November 1806, aan de bedienaars toe te staan de catholijken te begraven, en als eene ongehoorde gunst, de aarde op hunne kisten te wippen. Onze twee priesters (de huispriesters van de postenrijcke ambassade) hebben tot heden geen ander regt, dan in burgerlijke kleding het lyk te volgen; zij mogen hetzelve, bij eene begrafenis, niet door een kruis laten vooruitgaan, noch zelve het supercilieum aantrekken, en op het kerkhof gekomen, zijn zij verplicht de gewone gebeden in allerijl te eindigen. Vol ijver en liefde, bedienen zij de sacramenten der kerk, zonder te gemoeftoming, aan arm en rijk; en men heeft nog geen voorbeeld gezien dat een catholijk door een luthersch predikant begraven werd.

Evenwel, indien wij in Denemarken onderdrukt worden, ligt hieraan wel eenigzins de schuld aan ons zelve. Een verzoekschrift door al de catholijken van Kopenhagen geteekend en door de vertegenwoordigers der catholijke mogendheden ondersteund, zou gewis de ministers tot nadenken brengen; want in deze eeuw van publiciteit is de drukpers een veel vermoegend en vreeselijk wapen, onder een gouvernement, dat zich absoluut noemt. Eertijds ondersteunden Frankrijk en Spanje door hunnen invloed, de eer van den H. Stoel, en deze twee landen hadden eene kapel in het hof van hunner ambassade te Kopenhagen. Maar sedert 1830 komen de fransche ministers in Denemarken niet meer ter mis, en de zaakgelastigde van hare Catholijke Majesteit bewaart de sieraden en gewijde vaten der spaansche kapel achter het slot. Aan onze eigene krachten overgelaten, van alle mogendheden uitgezonderd Oostenrijk, verlaten, zullen wij moeten bezwijken onder het gewigt dezer onrechtvaardige wetten, en sedert vijftig jaren verdransen onze vaten dagelijks. Er blijft ons nog slechts eene levenskans over; den namelijk, wanneer het vraagstuk der godsdienstige vrijheid ten voordeele van

alle protestantsche geloofsbelydenissen, [hetwelk reeds de deensche drukpers bezig houdt, door een redenaar der radicale partij, voor de staten vergadering zal gebracht worden. Dan zal de regering wel verplicht zijn, toe te geven en, op het voorbeeld van Noorwegen, de godsdienstige vrijheid te verleen.

Advertentien

M. Zynen de Gier,

Notaris, gevestigd te Berlicum, zal voor de Kinderen van wijlen ADRIAAN VAN LITH publiek Verkoopen:

Eenige Perceelen

BOUW-, WEE- EN HOOLAND,

gelegen onder Berlicum,

Breder bij Billetten omschreven, in 9 Koopen. Onder deze Perceelen bevindt er zich een dat zeer geschikt is tot bouw van een HUIS, als liggende langs den Klinkerweg in de kom der Gemeente.

De verkoop zal geschieden binnen Berlicum, in het Dorp, ten huize van de verkoopers, Provisioneel, op den 20 Augustus 1845, en Finaal, op den 3 September daaraanvolgende, des namiddags om drie ure.

KOSTSCHOOL

voor Jonge Jufvrouwen.

Opperigt door A. M. JACOBS, alwaar op lullijke voorwaarden, onderwijs zal gegeven worden in de Hollandsche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche Talen, Reken- en Aardrijkskunde, Geschiedenis, Vrouwelijke Handwerken en alles wat tot eene Godsdienstige en beschaafde opvoeding behoort, ook des verkiezende tot opleiding in de huishouding.

Het instituut is alleraangenaamst en zeer gezond gelegen op eene Hofstede in de nabijheid van de Stad Oldenzaal aan den Straatweg naar Bentheim.

Het Prospectus en verdere informatie zijn te bekomen bij den WelEerw. Heer Pastoor B. HOFMAN te Amsterdam; den WelEerw. Heer J. BEERNINK, te Oldenzaal; den WelEerw. Heer J. BEEKMAN, te Groningen, alsmede aan het Instituut op het Klieverink bij Oldenzaal.

Graanmarkt

AMSTERDAM, 13 Augustus

Tarwe en Rogge met goeden handel, tot vorige prijzen. In entree 130 p. Pomm. Tarwe f 295. In opna.: 127 p. 5. Poels. f 355; 128 p. dito dito f 353, 355; 118 p. n. Gron. f 214; 128 p. dito f 235.

Rogge: 118, f 19, 120 p. Pruis. f 217, 220, 228; 120 p. Odessa f 213, alles bij partij, 116 p. Sietins. f 206.

Garst iets lager afgegeven, 110, 111 p. Deensche f 176, 178; 107 p. Knobbe f 170.

Haver iets aangenamer, 84, 90 p. dikke f 120, 130; 85, 88, 90 p. fijne f 125, 135, 137; 76 p. v. v. f 110.

Boekweit ontbrekt in de pake soorten geheel; Fransche werd bij uitslijting tot f 10 hooger; als 112 p. f 230 verkocht.

Koolzaad in een doen; Deensch 62½ p. Fransch 61 p.; nieuw Gron. 56½ p. op 9 vat in Oct. 68 p. Nov. 68½, 68 p.

Lijnzaad mede in een doen; 109, 110 p. Mem. f 250, 105, 106 p. dito f 250; 101, 103 p. Libau f 230, 105, 106 p. Riga f 255.

Raapolie dedelijk in een doen; op levering vooral op het najaar slaauwer; per 67w. 40½; Vlieg f 39½; 40, Sept. f 39½; a. 39; Oct. f 40 a 39½; Nov. f 40½ a 39½; Dec. f 40½ a 40; Mei f 39½ a 39.

Lijnolie per 67w. f 30½; 30½; Hennepolie per 67w. f 53; Vlieg. 82.

Beurs van Amsterdam.

Woensdag 13 Augustus, ten vier ure.

W. S. 2½ pCt. 64. Nieuwe 3 pCt. 77½; 77½. Dito op reoc. 4 pCt 77½. Dito Certific. 4 pCt. 100. Handel. 169½; 169½; 169½; Ardoins 85 p. st. 24. Dito 510 p. st. 22½; 22½. Dito Coupons 24½. Spanje 3 pCt. 44. Dito Bonds. 3 pCt. 31½; 31½. Port. te Lond. 2½ pCt. 66½. Do. Suezlita ca. Co. 92½; Peru 21½; 22½.

Ter Drukkerij van D. A. A. DE ROOY, te Utrecht.